

MANUEL RIU i RIU; EUDALD MAIDEU i PUIG; LLUÍS BAYONA i PRATS; DANIEL PUIG i MAIDEU; EUDALD MAIDEU i MIR
El castell de Mataplana i del comte Arnau:
una història i llegenda singulars de la Catalunya medieval
Signament. Girona, 1999

Al llarg de la història, les diferents civilitzacions ens han anat deixant d'una o altra forma petges i empremtes que testimonien la vida i el treball dels nostres avantpassats. Sovint resulta difícil desxifrar les incògnites que amaguen els documents antics. Amb l'ajuda de diferents disciplines com l'arqueologia, la paleografia, l'epigrafia, la història o la diplomàtica, entre moltes d'altres, podem avui dia acostar-nos a la història del nostre passat.

L'obra que ressenyem a continuació és el resultat del treball arqueològic dut a terme al castell de Mataplana, al municipi de Gombrèn, entre el 1986 i el 1998. Gràcies a la rigorosa tasca de tot l'equip de professionals i especialistes que hi han col·laborat, avui podem gaudir de les restes d'un monument medieval que és símbol i peça cabdal de la història de Catalunya.

Aquesta obra es divideix en diferents apartats temàtics sobre la història del castell de Mataplana i sobre les excavacions que s'hi han dut a terme. Cadascun d'aquests apartats està redactat per autors diferents i tots junts formen el corpus de l'obra.

En el primer capítol "El castell-palau dels Mataplana", a cura del Dr. Eudald Maideu i Puig es parla de la importància de la nissaga dels Mataplana en la història de Catalunya. Els Mataplana van intervenir com a guerrers en diferents batalles, varen protagonitzar conquestes i van contribuir al repoblament de la Catalunya vella.

Paral·lelament a la història dels Mataplana també es fa referència a la llegenda del comte Arnau. Com ja és sabut, aquesta llegenda neix de la tradició popular a partir de la cançó del comte Arnau. Molts autors de gran renom literari com Maragall, Sagarra o Verdager, entre d'altres, s'han deixat encisar per la màgia i el misteri que envolten aquest mite català.

En segon lloc, i a càrrec d'Eudald Maideu i Mir, es fa un estudi de l'heràldica dels escuts dels Mataplana. Primerament es blasonen els llinatges

de Mataplana, Mataplana-Urtx i Mataplana-Pallars. I a continuació es fa la descripció heràldica dels tres escuts de pedra trobats en les excavacions del 1991.

El tercer capítol, i el més extens del llibre, "Mataplana, un castell emblemàtic a la Catalunya Medieval", entra de ple en el treball arqueològic realitzat. Aquest, dut a terme pel professor Manuel Riu i Riu descriu tota la història del castell de Mataplana, amb una acurada anàlisi de l'evolució i els canvis en les seves estructures.

S'inicia el capítol amb la situació física del castell i la descripció dels principals accidents geogràfics que l'envolten.

Hom creu que el primer castell fou construït per Dalmau I al segle XI. El nom dels Mataplana, però, no apareixerà fins tres generacions més endavant, amb Hug II de Mataplana (1076-1089). El seu successor, Hug III, serà el constructor del segon castell romànic.

Passades dues generacions més, destacarà la figura d'Hug V de Mataplana per la seva activitat trobadoresca, ben descrita pel seu contemporani Raimon Vidal de Besalú.

Entrat el segle XIII el castell passarà a formar part de la nissaga dels Urtx pel casament de Blanca de Mataplana amb Galceran d'Urtx. Al segle XIV, i com a conseqüència del matrimoni d'Hug VIII de Mataplana amb Sibil·la de Pallars, el castell passa a ser propietat de la família dels Pallars.

Al 1375 Jaume Roger de Pallars vendrà la baronia de Mataplana a Pere III Galceran de Pinós. La possessió d'aquest sobre el castell fou breu, ja que un any després se'l va vendre a l'abat de Sant Joan de les Abadesses. D'aquesta manera, el castell deixava de ser residència feudal per passar a cobrir noves necessitats dels camperols de les rodalies.

Posteriorment i dins d'aquest mateix capítol es tractarà l'evolució arquitectònica que ha seguit el castell. La primera estructura apareix a la primera meitat del segle XI amb una torre de planta circular i una capella rectangular, aquesta situada a 15 metres a l'extrem meridional, tot encerclat amb un mur de pedra. La funció d'aquest primer edifici serà la de fortificació.

El segon castell que es construirà, i del qual en conservem avui les restes, s'anirà formant en diferents etapes al llarg dels segles XII, XIII i XIV.

Aquest, format per una torre rectangular – que substituirà la cilíndrica del primer castell –, una capella romànica i la muralla exterior, passarà a tenir l'objectiu de residència, fruit de la feudalització de la societat d'aquell moment. Com a conseqüència d'aquesta nova funció de residència feudal, el castell s'anirà reformant, i engrandirà les seves estances per tal d'adaptar-se a les exigències d'aquells que l'habitaven.

Davant del castell es construí la capella de Sant Joan de Mata a mitjan segle XIII. A les darreries d'aquest mateix segle es formà un barri a l'exterior del castell; aquest, però, encara no ha estat estudiat en profunditat.

En el quart capítol i de la mà de Lluís Bayona i Prats se'ns descriu de forma general tot el procés d'excavacions dut a terme en el monticle. Aquí s'analitza el procés de restauració que s'ha realitzat en cada sala del castell, així com els materials i tècniques que s'han usat en cada moment.

Finalment, en el cinquè i darrer capítol, Daniel Puig i Maideu ens parla de la fauna i la flora dels voltants del castell de Mataplana.

D'aquest treball monogràfic cal valorar-ne el caràcter pedagògic i didàctic. Es tracta d'una obra de divulgació dirigida al públic en general en la qual els autors s'han servit de fotografies, dibuixos i mapes per fer més entenedors els conceptes que s'expliquen. A través dels dibuixos s'entén perfectament l'evolució del castell, ja que es mostren tots els canvis i estructures fins al mínim detall. També amb dibuixos en color s'escenifica com era la vida dins el castell i la decoració de les habitacions, així com la indumentària de l'època.

Míriam Oviedo i Sánchez.

